

w sztuce i literaturze chrześcijańskiej, zamieszczając cztery reprodukcje malowideł z rzymskich katakumb. Omawia także współczesne hipotezy, według których, np. Łazarz, umiłowany uczeń, miałby być autorem czwartej Ewangelii (J.N. Sanders), albo symbolicznym wyrazicielem eschatologicznych dążeń każdego chrześcijanina (J. Cayrol). Krytycznie ocenia analizowane teorie, uzupełniając swoje rozważania oparte zasadniczo o prace teologów sięgając także do współczesnej literatury. Różne ujmowanie postaci Łazarza przez współczesnych pisarzy świeckich, choć nieraz dalekie od chrześcijańskiej interpretacji, świadczy, jak głęboko przekaz ewangeliczny oddziałuje na dzisiejszego człowieka.

Informacje podane w tekście uzupełniają wykaz bibliografii. Odnalezienie miejsc interesujących przy opracowywaniu zagadnień szczegółowych ufatwiają indeksy cytatów biblijnych, starożytnej literatury chrześcijańskiej, apokryfów i innych tekstów starożytnych oraz nowożytnych autorów. Praca jest gruntownym przedstawieniem problematyki związanej z postacią Łazarza i powinien korzystać z niej każdy bibliista.

Kraków—Tyniec

O. TOMASZ M. DĄBEK OSB

P. JOUNEL, *La Messe hier et aujourd'hui*, O.E.I.L. Paris 1986 ss. 173.

Prezentowane opracowanie, jak częściowo wskazuje i tytuł, podzielone zostało na dwie grupy tematyczne, ukazujące problematykę Mszy św. w czasach przeszłych (s. 9—51) i obecnie (s. 54—154), przy czym obie części mają inne założenia formalne. Całość dzieła zamyka interesujący indeks rzeczowy (s. 155—167), spis zamieszczonych ilustracji (s. 169) oraz spis treści (s. 171—173). Warto już tu zauważyć, iż fotografie stanowią ciekawy zestaw starożytnych scen związanych z Eucharystią.

Pierwszy blok tematyczny jest dość schematycznym zarysem historii Mszy św. zatytułowanym: *Dwadzieścia wieków historii*. Autor przebiega ten okres rozpoczynając od uwag o Uczcie Pana i jej relacji do Eucharystii Kościoła, przy świadomości dziedzictwa Izraela. Z kolei wyodrębnia obrazy Eucharystii w Kościele judeochrześcijańskim, Kościele świata grecko-rzymskiego, czasach męczenników. Po tych informacjach związanych z Kościołem pierwotnym P. Jounel kreśli ogólne uwagi o konsekwencjach pokoju zapoczątkowanego przez cesarza Konstantyna.

Eucharystia czasów Ojców, a więc wykształtowanie się bardziej jednoznaczne Mszy św. ukazuje nowe elementy ewolucji uwarunkowanej także czynnikami zewnętrznymi. Następnie wyróżnione przez francuskiego badacza okresy to Eucharystia czasów inwazji barbarzyńców, w epoce karolińskiej, w wiekach średnich, w czasie reformy katolickiej, w odnowie liturgicznej i bezpośrednio przed Soborem Watykańskim II.

Druga część prezentowanej książki, bardziej obszerna opatrzona została tytułem: *Eucharystia niedzielną*. W jej ramach można wyróżnić trzy grupy tematyczne. Pierwsza poświęcona została tzw. ramom celebracji. Idzie tu m.in. o problem dnia Pańskiego, zgromadzenie ludu. Nieco uwagi poświęca także autor teologicznym znaczeniom domu Bożego, ołtarzowi, księgom liturgicznym, kielichowi, szatom liturgicznym. Analizuje także bliżej gesty liturgiczne oraz kwestię śpiewów.

Liturgia Słowa, to druga grupa tematyczna w ramach omawiania Eucharystii niedzielnej. W Eucharystii uczestniczy lud grzeszny a zarazem i radosny, który słucha słowa Bożego. Składają się na nie prorocy, apostołowie i Ewangelia, jak to określa sam autor. Słyszany głos Chrystusa łączy się ściśle z głosem Kościoła. Centrum liturgii Słowa stanowi dobra nowina Jezusa Chrystusa, która ma moce ożywiające i odnawiające. Po tych słowach Bożych wychodzi siewca, aby siać, jak podkreśla Jounel, oby na dobrą glebę. Wszystkich zgromadzonych na słuchaniu słowa winna łączyć jedna wiara i jeden chrzest, ale w odnowionej liturgii mają oni modlić się nie tylko za siebie, ale za wszystkich ludzi.

Trzecia grupa w ramach omawianej drugiej części, poświęcona jest liturgii Eucharystii. Autor podejmuje najpierw przybliżenie teologiczno-zbawczego rozumienia chleba i wina, które są ofiarowywane dla chwały Bożej i zbawienia świata. Z Eucharystii płynie zobowiązanie czynienia dziękczynienia zawsze i wszędzie ze świadomością czuwania, jak

to czynił Chrystus przed swoją męką. Sprawowana Eucharystia spełniana jest na pamiątkę Chrystusa, ale w Duchu Św. i we wspólnocie świętych aż do skończenia świata. Z kolei autor omawia bliżej cztery istniejące w dawnym mszale Modlitwy eucharystyczne. Chrystus dając nam swój Chleb nie zapomina o chlebie ziemskim (Modlitwa Pańska), a jednocześnie obdarza nas pokojem. Łamanie chleba jest bezpośrednim aktem poprzedzającym spożywanie i picie. Ciała oraz Krwi. Tak posileni chrześcijanie są zdolni być świadkami Chrystusa w każdym miejscu i czasie.

Prezentowane opracowanie jest bardzo czytelnym wprowadzeniem w celebrację i przeżywanie Eucharystii. Nie jest ono jeszcze tak bogate, jak to wprowadził dopiero nowy Mszał rzymski. Autor stara się wskazać na wiele elementów związanych bezpośrednio z życiem codziennym chrześcijanina, które winno dokonywać się w mocach Eucharystii. Szerokie sięganie do Pisma św. ułatwia zrozumienie teologicznych prawd wskazanych przy poszczególnych momentach sprawowania Mszy św., a zatem i pełniej w niej uczestniczyć. Francuska publikacja jest napisana komunikatywnym językiem, a jednocześnie nie unika trudnych prawd wynikających z teologii Eucharystii oraz całokształtu zagadnień z nimi związanych.

Odszukanie interesujących problemów ułatwia cenny indeks rzeczowy, który z drugiej strony jest także uświadomieniem bogactwa poruszanej tematyki. Także w polskiej literaturze, mimo iż przeżyliśmy Krajowy Kongres Eucharystyczny, jest oczekiwana stosowna publikacja bardziej przystępna dla szerszego grona, oparta na bogatym materiale biblijnym. Ten ostatni właściwie wykorzystany daje okazję przybliżenia całokształtu teologii Eucharystii.

Warszawa

KS. ANDRZEJ DZIUBA

T. FEDERICI, *Per conoscere Lui e la potenza della Resurrezione di Lui*. Per una lettura teologica del lezionario, Ciclo B, Edizioni Dehoniane, Napoli 1987, ss. 586.

W grudniu 1987 roku, w serii wydawniczej „Puteoli Resurgentes”, ukazała się kolejna pozycja prof. Tommaso Federici, o znanym już nam tytule: *Aby poznać Jego i moc Jego Zmartwychwstania* (por. RBL 3(1987) 267—268).

Podczas, gdy pierwsza pozycja, zajmowała się czytaniem liturgicznymi Roku „A”, omawiana dzisiaj książka, poświęcona jest lekturze teologicznej czytań biblijnych Roku „B”. Jak sam Autor podkreśla, obie te pozycje, mają do spełnienia to samo zadanie: dopomóc „poznać Chrystusa Zmartwychwstałego w Duchu Św., na chwałę Ojca”. Profesor podkreśla jeszcze raz, biblijne, pełne życia wyrażenie *poznać*. Mówi, że „jest to rzeczywistość, dzięki której ludzie „od wieków poznani przez Boga”, otrzymują łaskę; wspańiałomyślny, darmowy i niezniszczalny dar Ducha, który jest nieustannie poznawany, coraz bardziej miłowany, akceptowany, tłumaczony, wymieniany między sobą, przeżywany, przepowiadany, celebrowany i pieczętowany świadectwem”.

Pierwsza część tej książki, jest pewnego rodzaju „kluczem”, do właściwego wykorzystania, podanego w tej książce, bogatego materiału biblijno—teologiczno—liturgicznego. Prof. Federici, w sposób bardzo prosty a przekonujący, ukazuje technikę odczytywania Słowa Bożego, które by mogło nadawać właściwy sens celebrowanej liturgii, musi być osadzone w kontekście Roku Liturgicznego. W przeciwnym razie, wielkie Tajemnice Boże, przeżywane w ciągu roku, nie będą mogły być odpowiedzią na tajemnicę Zmartwychwstania Pana. Po krótkim przypomnieniu czym jest homilia, Autor przechodzi do opisu lekcjonarza roku „B”. Najpierw podaje uwagi związane z Ewangelią św. Marka, po czym akcentuje wielkie tematy teologiczno—liturgiczne, tworzące schemat całościowej wizji, a więc: najpierw Bóg Ojciec, Duch Św. i Chrystus, „Początek Ewangelii”, jej treść i „Koniec” (1,1; 16,15—20). Następnie, nowi ludzie: nawrócenie, wiara i dzieła, wspólnota Kościoła w Chrystusie, i inne. Na koniec tej części książki, T. Federici prezentuje schemat Ewangelii Janowej, jako że Kościół w *Lekcjonarzu Roku „B”*, proponuje ponad 40 perykop tej Ewangelii, do wykorzystania. Podobnie jak poprzednio, Autor zwraca naszą uwagę, na wielkie tematy Janowej Ewangelii.